

EGIDIJUS ALEKSANDRAVIČIUS IR ANTANAS KULAKAUSKAS APIE MASONŲ JUDĖJIMĄ IR JO POVEIKĮ LIETUVAI

Bene ryškiausiai to laiko dvasią išreiškė Lietuvos masonų, arba laisvųjų mūrininkų (pranc. -franc macons), lietuvių liaudies kalboje virtusių parmazonais, ložių veikla. [...] Vienu autorių akyse masonai – tai keista ir paslaptinga organizacija, keliskart prakeikta Romos popiežių, siekianti sukurti tobulą visuomenę, deklaruojanti laisvės, lygybės, tautų brolybės, religinės tolerancijos idėjas. Kiti – gausių antimasoniškų pamfletų autoriai, tokie kaip XIX amžiaus eksmasonas, prancūzų ateizmo autoritetas Leo Taxilis arba kai kurie šiuolaikinės rusų šovinistinės Pamiat' ideologai – įsivaizduoja masonus kaip tamsų ir grėsmingą sionistų įrankį, blogio karalystę arba kaip jėgas, besikėsinančias į nematomo pasaulio Viešpačio sostą. Jų akimis – tai gyvatė, apsvijusi žemės rutulį ir įsikandusi uodegos galiuką. Plačiau nesigilindami į šias prieštaringas nuomones, prisiminkime Prancūzijos buržuazinės revoliucijos varomąsias jėgas – jakobinus ir Robespierre'ą, pagaliau Kosciušką, Napoleoną arba Garibaldi – įžymiausius masonus, ir nestatykime šalia jų lietuviškų ložių ir studentišκών organizacijų, aktyviai veikusių 1817-1823 metais. Nebuvo jos lygiavertės, skyrėsi savo įtakingumu ir kompetencijomis. Masonai, dar 1776 metais atidarę Lietuvoje pirmąsias savo „dirbtuves“, buvo visos konspiracijos pamatas; be jų veiklos neįmanoma išsiaiškinti nei filomatiškų Vilniaus studentų ir profesorių draugijų kilmės, nei dažnai minimų lietuvių ryšių su rusų dekabristais, kuriuos ne visai taikliai, bet užtat vaizdingai aprašė daug ką savo akimis regėjęs Adomo Mickevičiaus draugas Stanislovas Moravskis.

[...] Lietuvos masonų veikimas itin sustiprėjo po 1812 metų, kai atsidarė keliolika įvairaus laipsnio tarpusavyje susijusių ložių Vilniuje, Ukmergėje, Raseiniuose, Minske. Aukštesnio laipsnio ložės įsteigdavo žemesnes provincijoje ir reguliavo jų veiklą. [...] Lietuvos masonams XVIII amžiaus pabaigoje vadovavo Mykolas Kleofas Oginskis, Adomas Čartoriskis, o vėliau Mykolas Romeris. [...]

1816-1819 metai vadinami „masonų aukso amžiumi“. 1818-aisiais Lietuvoje buvo apie 700 masonų ordino narių, o 1816 metų gruodžio 28 dieną „Uoliojo lietuvių“ sąrašė buvo 114 narių, tarp jų nemažai Vilniaus universiteto profesūros... [...]

Dėl masonų įtakos ir Europoje, ir Rusijos valdžioje esančiose Lenkijos ir Lietuvos žemėse kūrėsi slaptos draugijos, pasiryžusios žadinti patriotinę dvasią ir kovoti prieš rusų valdžią. [...] Lietuvoje išskirtinos 1817 metais susikūrusios Šubravcų (Nenaudėlių), Filomatų, (Mokslo mylėtojų), Filaretų (Dorovingų), Spindulingųjų draugijos. Šubravcams vadovavo daktaras Jokūbas Šimkevičius, „Uoliojo lietuvių“ reformos iniciatorius. Kitų draugijų veiklai didelę įtaką turėjo Kontrimas, artimiausias Jokūbo Šimkevičiaus padėjėjas, dėl savo nepaprasto aktyvumo Vilniaus visuomeniniame gyvenime literatūroje gavęs „Vilniaus Franklino“ vardą. Būtent Kontrimo priežiūroje brendo garsaus Vilniaus studentų lyderio Tomo Zano asmenybė.